

PŘEDMLUVA

Sovětizace Československa a spolehlivé odpovědi

Vážení čtenáři, v prvním ze dvou svazků textů historika a politologa Josefa Kalvody o sovětizaci Československa se k Vám dostává odborná historická kniha, jejímž ústředním tématem je vysvětlení politických okolností, příčin a některých důsledků zavlčení Čechů a Slováků během druhé světové války a po jejím skončení do poddanství sovětského komunismu. Připomeňme, že totalitní komunistický režim v Československu poté padl až v listopadu 1989 s rezignací Sovětského svazu na dominanci nad svými „satelity“ ve střední a jihovýchodní Evropě, když se opuštěná protektorská Komunistická strana Československa pod tlakem jasné většiny Čechů a Slováků vzdala monopolní politické moci.* A také, že teprve v roce 2021, jenž byl paradoxně i rokem 100. výročí založení Komunistické strany Československa,¹⁾ došlo v České republice k odstavení následnické Komunistické strany Čech a Moravy od přímého politického vlivu, když tato – pro značnou část českých občanů neoprávněně legální politická strana – po volebním propadu ztratila zastoupení v poslanecké sněmovně parlamentu.

Po pádu komunistického režimu byly jeho marxisticko-leninská ideologie²⁾ a totalitní politická praxe – po desetiletí průběžně přejímané podle sovětského vzoru – v Československu (1990–1992) a poté v České republice nahrazeny politickým systémem liberální demokracie s dělbou státní moci a doktrínou individuálních lidských práv. Nová česká politická elita však umožnila komunistic-

---

* Komunistická strana Československa se vzdala monopolní politické moci v Československé socialistické republice 29. listopadu 1989 zrušením ústavního článku 4 o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti (výňatky z československé ústavy přijaté v roce 1960 viz příloha ve druhém svazku). K tomuto rozhodnutí realizovanému prostřednictvím komunistického parlamentu dospělo komunistické vedení v důsledku mezinárodní situace, pod tlakem demonstrací v českých a slovenských městech a generální stávky pracujících, která se uskutečnila 27. listopadu 1989.

ké straně účast v politické soutěži, komunistickému tisku působení na mediální scéně a komunistickým propagandistům včlenění do akademického prostředí, což vedlo k postupně sílícím tendencím legitimizovat a rehabilitovat bývalý komunistický režim. V tomto procesu nešlo a nejde jen o ideovou a politickou snahu Komunistické strany Čech a Moravy, která se v roce 2016 veřejně přihlásila k základu února 1948 – tedy odkazu státního převratu a nastolení totalitního režimu.* Stejně tak se nejedná pouze o politické a mediální působení různých prorusky a pročínsky orientovaných subjektů, které dnes poukazují na ohrožení českých „národních zájmů“ dekadencí a dominancí Západu, ale zamlčují při tom tragickou českou zkušenost s včerejším podmaněním z Východu, jakož i dnešní kulturní a politické podloží téhož Východu. Boje o minulost probíhají po léta také v oblasti humanitních a sociálních věd, kde jsou formována „vědecká“ paradigmatata přecházející z akademického do veřejného prostoru, která více či méně zastřeně zamlžují nebo zlehčují ideovou a politickou patologičnost sovětského komunismu, expanzivní agresivitu sovětského Ruska, respektive Sovětského svazu (obojí bylo realitou v letech 1917–1989), jakož i příčiny a důsledky sovětizace české státnosti, politiky a kultury (1938–1989).

Všechny výše uvedené skutečnosti, a zejména pak stav české historické vědy zaměřené na české dějiny 20. století, a tedy i dějiny komunistické monopolní vlády v Československu, tvoří zvláštní kontext vydání tematických textů českého exulanta a amerického profesora historických a politických věd Josefa Kalvody (1923–1999). Tento autor byl ke zpracování problematiky sovětizace československého státu vybaven jak vynikajícími znalostmi komunistické ideologie a revoluční praxe, tak i zkušenostmi z praktické politiky mezi květnem 1945 a únorem 1948, kdy byl ve své rodné vlasti regionálním mládežnickým vůdcem protikomunistického smýšlení v řadách Československé strany lidové. Jako exulant získal bývalý politický vězeň „poúnorového“ režimu a po svém útěku z rodné vlasti významný představitel protikomunistického odboje v zahraničí Josef Kalvoda v roce 1960 doktorát politických věd a veřejného práva na Columbia University v New Yorku, poté působil jako univerzitní profesor a politický analytik, jehož studie o komunistické taktice a strategii byly už od šedesátých let diskutovány v americkém Kongresu a publikovány v kongresovém zpravodaji (*Congressional Record*) i studijních materiálech americké vlády.

---

* V roce 2016 se Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) oficiálně veřejně přihlásila k „revolučnímu základu února 1948“ tj. k odkazu politického převratu či přesněji puče, který uskutečnila v Československé republice s podporou Sovětského svazu její předchůdkyně Komunistická strana Československa (KSČ). Deklarovala tak svůj vztah k vytvoření totalitního komunistického státu podřízeného a posluhujícího cizí státní moci – Sovětskému svazu.

První ze dvou svazků edice *Sovětizace Československa – příčiny a důsledky* tvoří Kalvodova přelomová monografie *Role Československa v sovětské strategii*, která byla vydána třikrát v angličtině ve Spojených státech amerických jako *Czechoslovakia's Role in Soviet Strategy* – poprvé před čtyřiačtyřiceti lety (University Press, Washington 1978) – a jednou v češtině (Nakladatelství Dílo, Kladno 1999). Jako ojedinělá historiografická a politologická práce českého původu podává srozumitelné a ověřitelné odpovědi na otázku, jak a proč se Češi a Slováci octli pod komunistickým jařmem, přičemž současně fundovaně dokládá a vysvětluje roli, kterou sehrávalo sovětizované Československo jako součást tzv. sovětského bloku v jeho snahách o uskutečňování světové komunistické revoluce. Podstatou této práce je její striktně odborné pojetí včetně rozsáhlého poznámkového aparátu a bibliografie, byť autor v předmluvě přiznává svou výchozí interpretační „ideologičnost“, když konstatuje: „...nikterak neskrývám, že dávám přednost liberální demokracii a právnímu státu a jsem odpůrcem totalitarismu. Nekladu poctivost a podvod, svobodu a tyranii, pravdu a lež na stejnou úroveň.“ Tato monografie je zde oproti předchozím vydáním doplněna rozsáhlou dokumentační přílohou – souborem vybraných dobových dokumentů a citacemi fundovaných historiků z první dekády třetího tisíciletí, přičemž poslední tři části dokumentace jsou součástí druhého svazku. Mezi dokumenty jsou vedle již dříve publikovaných materiálů komunistické či Benešovy a přidružené provenience zařazeny také všeobecně neznámé texty sepsané nejvýznamnějšími válečnými exilovými oponenty Beneše a jeho prozatímní vlády, jakož i exilovými oponenty poválečné vlády Národní fronty.

Druhý svazek tvoří takřka kompletní soubor autorových tematických esejí, polemik, recenzí a rozhovorů sesbíraný až na několik výjimek z českých exilových časopisů (1956–1996) vydaných zde v jednom celku a jednotné redakční úpravě poprvé, přičemž některé z těchto textů již byly v devadesátých letech publikovány v trilogii *Ž bojů o zítřek* (Toronto 1995 a 1996, Kladno 1998). Většina textů doplňuje a prokresluje do podrobností a souvztažností dobová témata zahrnutá (někdy jen ve zkratce) do monografie prezentované v prvním svazku, což se týká například sporu mezi pravicovým národoveckým liberálem Karlem Kramářem a oběma meziválečnými československými levicovými prezidenty, krachu československé zahraniční politiky potažmo ústavnosti na podzim 1938 nebo událostí takzvaného pražského jara v roce 1968. V největším rozsahu (včetně vyostřených exilových polemik) jsou zde ale v tomto smyslu vysvětlovány dějinné skutečnosti a obhajovány autorovy teze vztahující se k období 1940–1948 a politickým příčinám sovětizace obnovené a zároveň politicky, právně i geograficky okleštěné poválečné Československé republiky. Ve svých faktograficky i názorově konzistentních popularizačních časopiseckých esejích, polemikách či recenzích Kalvoda zdůrazňuje primární

význam myšlení, jednání a odpovědnosti politických (a kulturních) reprezentantů a vůdců, přičemž se důsledně opírá o etiku založenou na křesťanské hierarchii hodnot, respektive na objektivně – tedy pro všechny lidi a po všechny časy – platných mravních kritériích.

Cílem vydání dvousvazkové edice *Sovětizace Československa – příčiny a důsledky* je pokračovat v původním nakladatelském záměru – systematickém zpřístupňování Kalvodova odborného (politologického a historiografického) i popularizačního díla, jakož i politického myšlení všem zájemcům o porozumění českým politickým dějinám 20. století. Zejména pak zprostředkovat historikům, politikům a žurnalistům v přístupné souborné verzi základní faktografickou matici o české cestě do komunistického poddanství a o národních i mezinárodních důsledcích „satelizace“ československého státu. Na tomto místě je třeba ještě upozornit, že Kalvoda stavěl svůj život i profesní dílo na principech odmítajících možnost spolupráce dobra se zlem, slučování práva s bezprávím a mísení pravdy se lží, zatímco komunisté se svým pojetím morálky vynikali v zaměňování obsahů těchto protikladných pojmů.* O odborném a kulturním významu Kalvodova díla bude pojednáno v doslovu k druhému svazku, v dalších částech této předmluvy je podrobněji představena monografie *Role Československa v sovětské strategii*.

I. O čem kniha je a proč zůstává ojedinělá

V roce 1965 obdržel Josef Kalvoda grant Hooverova institutu na výzkum československé zahraniční politiky během druhé světové války a československé role v rámci mezinárodního komunistického hnutí. Současně získal povolení studovat dosud neodtajněné dokumenty (*Secret Classified*) amerického ministerstva zahraničí vztahující se ke grantovému badatelskému zadání. Kromě této unikátní možnosti pracoval s materiály z mnoha dalších archivů ve Spojených státech amerických i dalších zemích, jakož i s veškerou relevantní literaturou československé komunistické produkce.

Prvním výstupem z rozsáhlého výzkumu byla edice dokumentů k československé zahraniční politice včetně překladů českých textů do angličtiny, která však vzhledem k velkému rozsahu zůstala i po odevzdání pouze ve strojopisu. Výsledky své práce prezentoval profesor Kalvoda také v češtině v mnoha textech pro české exilové časopisy – stěžejní z nich byly studie „Záhady v česko-

---

* Zatímco Kalvoda vyznával etiku vycházející z křesťanského universalismu tvořícího základy evropské anticko-křesťanské civilizační tradice, komunisté se řídili zásadami svého nového „vědeckého světového názoru“ – marxismu-leninismu – kodifikovaného sovětským vůdcem Josifem Vissarionovičem Stalinem, jeho spolupracovníky a následovníky.

slovenské zahraniční politice během druhé světové války“ (1967), „Uznání československé provizorní vlády v Londýně Spojenými státy v roce 1941“ (1967) a „Benešova politika během druhé světové války“ (1975).^{*} V roce 1978 Kalvoda svůj mnohaletý intenzivní zájem o uvedená témata završil anglicky psanou monografií *Czechoslovakia's Role in Soviet Strategy*, která mu přinesla uznání odborné obce historiků ve Spojených státech amerických, Kanadě i dalších zemích, ale stejně jako jeho pozdější kniha o vzniku Československa protikladná hodnocení zainteresovaných českých exulantů vládnoucích angličtinou.

Kniha *Role Československa v sovětské strategii* je – na rozdíl od druhé Kalvodovy velké monografie o vzniku československého státu – rozprostřena do širokého časového úseku šedesáti let, přičemž zahrnuje ve skvěle zvládnuté syntéze tři vzájemně se prostupující obsahové linie.

Především, a z hlediska českých dějin 20. století jde o tematiku nejpodstatnější, je to ústřední linie knihy – analýza politických příčin pádu Čechů a Slováků do područí totalitního sovětského komunismu, kde Kalvoda vyzdvihuje dva nejdůležitější „vnitřní“ faktory. Za prvé, šlo o dvoufázovou revoluci (nejprve nacionalisticko-socialistickou a posléze komunistickou) připravenou českými a slovenskými komunisty pod sovětským vedením a prováděnou za sovětské asistence ve státě obnoveném po druhé světové válce v geograficky i státoprávně okleštěné podobě. Za druhé, předpokladem úspěchu revoluce bylo diletantské, sobecké a protiústavní jednání jejich spojenců na čele s prezidentem Benešem sdružených nejprve v exilovém Prozatímním státním zřízení ČSR v zahraničí a po válce společně s komunisty v koaliční Národní frontě.^{**} (Viz text od kapitoly „Před Mnichovem a po Mnichovu“ až po kapitolu „Národně demokratická a socialistická revoluce“.)

Dále je to linie velmi významná z hlediska dobového publikování knihy (tj. konce sedmdesátých a počátku osmdesátých let) a probíhající studené války mezi Západem a Východem pojednávající o teoretickém významu a využívání modelu československé komunistické revoluce. Popisuje rafinovanou strategii mezinárodního komunistického hnutí řízeného z Moskvy v boji za ovládnutí dalších států tzv. třetího, ale i západního světa neboli sovětskou snahu o ex-

---

* Všechny tři zmíněné studie jsou přetištěny ve druhém svazku.

** Dočasnými spojenci, ale i aktivními spoluviníky českých a slovenských komunistů v Národní frontě mezi dubnem 1945 a únorem 1948 (na rozsáhlém porušování základních lidských práv obyvatelstva obnoveného státu) byli vůdčí čeští politikové Československé strany národně socialistické, Československé sociální demokracie a Československé strany lidové (včetně většiny poslanců parlamentu). Díl odpovědnosti za československou tragédii nesli podle výše své funkce a míry vlivu i někteří vysoce postavení státní zaměstnanci – úředníci, diplomaté, policisté, vojáci, ať už členové, nebo nečlenové politických stran Národní fronty.

panzi v zájmu světové komunistické revoluce. V poslední kapitole knihy pak autor zdůrazňuje, že Československo pod komunistickou vládou i v šedesátých letech zůstávalo součástí sovětského impéria a jasně demaskuje sovětské strategické vojenské zájmy jako podstatný faktor sovětské a přidružené intervence v srpnu 1968. (Viz kapitoly „Model pro revoluci“, „Role Československa v sovětské strategii“ a „1968“).

Doprovodnou linií knihy je průběžný nástin podstatných aspektů půlstoletí českých, respektive československých politických dějin (1918–1968), který končí vyvrcholením tzv. reformního procesu uvnitř komunistické strany a jeho odrazem ve společnosti. Kalvoda se v knize průběžně zabývá zahraničněpolitickými problémy hájení státní svrchovanosti, aktivitou místní komunistické strany jako součásti (tzv. páté kolony) mezinárodního spikleneckého spolčení usilujícího o světovou vládu a kolapsy politického systému v kritických okamžicích včetně pádu pseudodemokratického režimu poválečné třetí republiky. Svobodný československý stát podle Kalvody po druhé světové válce nebyl obnoven v důsledku válečné dominance neprozíravých českých politiků a jejich poválečné koalice s komunisty, kteří, stejně jako během války, usilovali o jediné – využít dobovou revoluční situaci k získání neomezené politické moci a sovětizaci státu.

Vydání monografie *Czechoslovakia's Role in Soviet Strategy*, ale i Kalvodova tematická publicistika v českém exilovém tisku vyvolaly nadšené přijetí i rozhodnou kritiku významných členů exilové obce. Jako příklady lze uvést na jedné straně kladnou recenzi redaktora BBC a několika exilových časopisů Rudolfa Kopeckého^{3*)} nebo recenzi římskokatolického kněze a historika profesora Ludvíka Němce, a na straně druhé záporné recenze bývalého komunistického ideologa a marxismem ovlivněného historika Karla Kaplana, nebo bývalého tajemníka prezidenta Beneše a československého diplomata, právníka Eduarda Táborského. Vedle vyjádření uznání a zdůraznění mimořádné důležitosti knihy se objevila odmítnutí vycházející zpravidla z mýtotočivých schémat založených na neprůkazné argumentaci nebo iracionálním přesvědčení válečných a poválečných spojenců komunistů či komunistů samých působících po únoru 1948, respektive srpnu 1968 v exilu a jejich následovníků.

Kalvoda, který ve své vědecké práci důsledně naplňoval zásadu „padni komu padni“ a nazýval popisované jevy adekvátními pojmy, totiž v knize odhaluje nejen podvod komunistické propagandy označující poválečný a poúnorový vývoj heslem „vítězství pracujícího lidu“, ale zároveň vyvrací mno-

---

* Rudolf Kopecký (1893–1981) byl nejvýznamnějším českým exilovým žurnalistou a publicistou národně liberální politické orientace a českého nesocialistického tábora z hlediska celého období komunistické vlády v Československu.

há nesebekritická „vysvětlení“ československé cesty do sovětského područí formulovaná odstavenými spojenci komunistů z Národní fronty po jejich útěku do zahraničí. Odmítá teze o mezinárodněpolitické předurčenosti politického vývoje ve střední Evropě po druhé světové válce, o bezalternativnosti válečné a poválečné politiky Edvarda Beneše a „košických“ nekomunistů, o poválečné vůli československého obyvatelstva k socialismu a jeho souznění s nacionalisticko-socialistickou diktaturou Národní fronty (po údajném prvo-republikovém a „mnichovském“ zklamání obyvatelstva z kapitalismu), nebo o ústavněprávní legitimitě politického režimu Národní fronty a údajně standardním právním pořádku v tzv. třetí československé republice.

Je pozoruhodné, že tyto faktograficky i interpretačně neudržitelné teze převzal a dosud rozvíjí hlavní proud české historiografie po listopadu 1989, což vyvolává otázky o míře zpolitizování české historické vědy, která tak pomáhá zajišťovat ideovou a právní kontinuitu České republiky s třetí československou republikou – i proto zůstává Kalvodova kniha i po desetiletích od svého vydání aktuální. Vzhledem k tomuto trendu je na místě ocitovat výzvu novináře Rudolfa Kopeckého z recenze prvního vydání Kalvodovy monografie v roce 1978: „Kniha dr. Kalvody se ovšem nečte jako nějaké sugestivní a senzační odhalení. Je to solidní historická práce, jejíž význam je právě v té solidnosti a v přísném zachování historické objektivitě. Za všech okolností by ji měl číst každý příslušník našeho národa. Za dnešních okolností [tj. v roce 1978, ale dodejme, že i v roce 2022], kdy trpíme chybami, omyly a někdy i proviněními těch, kteří nás vedli, by to mělo být povinností každého, kdo chce vůbec otevřít ústa, aby něco řekl o tom, co se stalo a proč se tak stalo. Ostatně i ten, kdo trpí následky toho, co se stalo, by se měl podívat do knihy, jež nezvratnými dokumenty ukazuje, proč žije v cizině, a ne doma. Svou knihou dr. Kalvoda prokázal svůj význam jako historik, ale více, prokázal našemu národu službu nezapomenutelnou.“

II. Komunisté, Beneš a cesta k československé tragédii

V úvodu knihy Kalvoda upozorňuje, že zápas o sovětizaci Československa, k níž nakonec skutečně došlo po únoru 1948, začal vlastně už třicet let předtím, ještě před mezinárodním uznáním tohoto státu. V posledním roce první světové války a během občanské války usilovali v Rusku zagitovaní a agitující čeští bolševici v řadách legionářů podle instrukcí svých ruských soudruhů o ovládnutí československých legií a jejich využití v boji o charakter rodícího

se státu, ale neuspěli. Když se českým bolševikům nepodařilo uskutečnit svůj cíl, aby československý stát – v souladu s jimi očekávanou evropskou a světovou revolucí – byl komunistický a nikoli liberálně demokratický, pokračovali v této snaze a sprádali další plány. Kalvoda píše: „Komunistická strana Československa se stala militantní organizací s jasným cílem: rozbít buržoazní stát a bojovat za to, aby jej nahradila socialistická republika sovětského typu. Po svém založení v roce 1921 zaujala Komunistická strana Československa k československému státu negativní postoj, a to až do roku 1935, kdy přivítala podpis československo-sovětské smlouvy o spojenectví a vzájemné pomoci a kdy podporovala kandidaturu dr. Edvarda Beneše na prezidenta republiky. Byl to však jen taktický tah, který strana pokládala v daných podmínkách za nezbytný.“ Brzy mělo začít osudné desetiletí 1938–1948, jemuž je v knize věnován největší prostor.

Příčiny a způsob konečného ovládnutí československého státu komunisty a Sovětským svazem Kalvoda v závěru monografie shrnuje: „To, že se [komunisté] zmocnili země v srdci Evropy, bylo výsledkem (a) vnějších okolností – války a obsazení této oblasti Sovětským svazem a (b) činnosti KSČ a její schopnosti použít dr. Edvarda Beneše, bez jehož spolupráce by nikdy nedosáhli ‚pokojného přechodu‘ k socialismu.“ Za rozhodující milníky na cestě k únoru 1948 Kalvoda považuje (1) nelegitimní krok autokrata Beneše a jeho prozatímní československé vlády – uzavření československo-sovětské smlouvy s platností na dvacet let v prosinci 1943 (v Moskvě); (2) přijetí *Košického vládního programu* z března a dubna 1945 Benešovou londýnskou skupinou, Gottwaldovými komunisty a povstaleckými Slováky (v Moskvě a Košicích), který mimo jiná protiústavní opatření nepřipouštěl svobodnou politickou soutěž a byl, jak Kalvoda zdůrazňuje, reálně programem komunistické strany na revoluční ovládnutí neboli „bolševizaci“ státu; (3) protiústavní vydávání tzv. prezidentských dekretů v roce 1945 (v Londýně a v Praze), jejichž obsah byl v mnoha případech vzdálen civilizovanému pojetí práva. A – samozřejmě, následnou realizaci vládního programu a dekretů v autoritativním režimu třetí československé republiky koaličními vládami Národní fronty na čele s komunisty.

O státoprávní situaci poválečného Československa Kalvoda soudí: „Ústavnost, to jest omezená vláda, vláda v souladu s ústavními principy, a vláda zákona byly v Československu zlikvidovány již v roce 1945.“ A upřesňuje: „*Košický vládní program* doprovázely desítky prezidentských dekretů, které byly podobně jako program sám v příkrém rozporu s demokratickou ústavou Československé republiky z roku 1920 a které zcela podkopaly základy, na nichž spočívala předválečná československá demokracie. Retribuční dekreta se zpětnou platností a ustavení lidových soudů vytvořily ovzduší nejistoty a zlikvidovaly dříve dodržovaná občanská práva a svobody, vládu záko-

na. Tyto a jiné prezidentské dekrety umožnily nikoli potrestání skutečných zločinců – o to se mohly postarat řádné soudy – nýbrž mimozákonné postupy a praktiky, jejichž prostřednictvím mohli komunisté ‚legálně‘ postupovat proti skutečným, potenciálním a fiktivním politickým odpůrcům, a individua bez jakýchkoli skrupulí mohla ukojit svou touhu po pomstě, po obohacení a po osobním zadostiučinění z toho, že mohou ovládat druhé a dávat průchod své nenávisti.“

Ve všech kapitolách knihy Kalvoda důsledně sleduje komunistickou agresivní revoluční strategii opírající se vždy – vyjma epizody pražského jara – o politickou taktiku („moudrost etapy“) schválenou v Moskvě, ale zároveň podrobně analyzuje politickou a zejména zahraničněpolitickou činnost československého „exilového prezidenta“ Edvarda Beneše – klíčového spojence komunistů. Jeho motivaci věrohodně rozkrývá za pomoci názorů a psaných textů Beneše samého, vzpomínek a záznamů Benešova válečného a poválečného kancléře Jaromíra Smutného a v kontextu krachu Benešovy politiky v roce 1938 a následné sebekompromitace. (Beneš jako prezident protiústavně nabídl a poté vydal část státního území Německé říši, načež dobrovolně abdikoval a odcestoval do zahraničí jako soukromá osoba.) Stalin a českoslovenští komunisté se v zahraničí stali nejspolehlivějšími garanty „kontinuity“ jeho prezidentství, zatímco Beneš jim recipročně otevřel dveře a přisunul židle k moci v obnoveném Československu. Kalvoda píše: „Počtem nevelká KSČ se musela opírat o nekomunistu Edvarda Beneše, kterého považovala za ‚maloburžuje‘ či ‚spolucestujícího‘ patřícího k identifikovatelné psychologické kategorii lidí, jejichž zájmů a obav lze využít k dosažení revolučních cílů. Komunisté věděli, že Benešův přístup k politice je zásadně subjektivistický, že je veden sobeckými obavami a ctižádostí, kterou morální ohledy nedrží v patřičných mezích, a že si pro sebe chce zajistit místo v dějinách.“

Kalvoda dokládá a vysvětluje politickou činnost Beneše – coby autokratického vůdce Prozatímního státního zřízení ČSR v zahraničí – cíleně směřující k včlenění obnovovaného Československa do zájmové sféry Sovětského svazu (u Beneše a propagátorů jeho zahraniční politiky Huberta Ripky a Jana Masaryka šlo doslova o radostné přimknutí k sovětskému totalitnímu kolosu – viz přílohy 37, 40, 41 a 44), jakož i Benešův podíl na sovětizaci celé střední a jihovýchodní Evropy prostřednictvím hájení Stalinových zájmů a propagování Sovětského svazu. Připomíná, jak bývalý prezident Beneš od počátku druhé světové války usiloval v zahraničí o uznání teorie své údajné prezidentské kontinuity vyfabulované jeho exilovými právníky, kterou mu západní Spojenci odmítli přiznat, stejně, jako nebyli ochotni uznat Benešovu teorii kontinuity československého státu v původních hranicích. Na obojí mu ochotně kývl sovětský diktátor Josif Vissarionovič Stalin, který si za své „plné uznání“ (které

však bylo pouze dočasnou taktikou) průběžně vybíral vysokou daň. Kalvoda v této souvislosti poukazuje například na Benešovu zradu polské legitimní exilové vlády nebo na to, že Beneš byl jediným střeoevropským státníkem, který na mezinárodní scéně v době druhé světové války podporoval veřejně i neveřejně sovětské zájmy a fakticky připravoval sovětizaci států tohoto teritoria „osvobozovaných“ Rudou armádou.

Beneš se nejpozději v prosinci 1943 v Moskvě definitivně zapletl se Stalinem a „československými“ komunisty a nebyla už pro něho možná cesta zpět, o čemž svědčí například jeho ponížený písemný příslib učiněný Stalinovi potvrzující „odevzdání“ Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu. Právě tak se zapletli nekomunisté v poválečné Národní frontě svými podpisy pod komunistickým programem vlády a svou spoluúčastí na „lidovědemokratické“ diktatuře Národní fronty a jí způsobeném bezpráví, jak o tom mimo jiné svědčí jejich ponížené přijetí Stalinova veta k československé účasti na americkém Marshallově plánu hospodářské pomoci. Kalvoda píše: „*Košický vládní program* byl v této době závazný pro všechny strany sdružené v Národní frontě, která sloužila jako ‚základní taktika‘ KSČ a jako účinný nástroj politické moci. V tomto rámci umožňovali spojenci KSČ v Národní frontě zjednávat této straně vážnost a zvyšovat účinnost jejího působení, neboť většina veřejnosti ji tak přijímala jako ‚jednu z politických stran‘. Dočasní spojenci rovněž spolupracovali s komunisty při realizaci programu ‚národní a demokratické‘ revoluce, a tak se kompromitovali v očích mnoha svých bývalých stoupců. Zatímco komunisté využívali k realizaci svých cílů svých dočasných spojenců, sami zůstávali ‚oddělenou skupinou‘, která podkopávala postavení těchto spojenců, podněcovala v nich proces jejich sebelikvidace a nakonec je ve vhodném okamžiku odvrhla.“

Důsledky komunistického státního převratu a získání monopolní politické moci v návaznosti Kalvoda shrnuje stručným, ale výstižným konstatováním, jehož platnost lze vztáhnout i na období po vydání knihy trvající až do pádu československého komunistického režimu v listopadu 1989: „Jakmile se komunisté v Československu dostali k moci, byly československé hmotné a lidské zdroje přidány ke zdrojům sovětského bloku.“

III. K dvěma reakcím na první české vydání

První české vydání knihy *Role Československa v sovětské strategii* v roce 1999 se nedočkalo takřka žádných ohlasů ani recenzí z okruhu historiků a politologů a odborná periodika je přešla mlčením. Dvěma výjimkami jsou převážně polemická, ale částečně i uznalá recenze analytika v oblasti mezinárodních vztahů Ing. Milana Štembery ve *Vojenských rozhledech* (2000, č. 4) a záporně vyznívající informační črta od historika soudobých dějin profesora Roberta

Kvačka v týdeníku *Nové knihy* (2000, č. 18). Zatímco na Kaplanovu recenzi v německém časopisu *Bohemia* (1980) a na Táborského recenzi v americké *Slavic Review* (1980, č. 1) Kalvoda polemicky odpověděl (viz překlady těchto odpovědí v druhém svazku), Kvačkův text byl publikován rok po Kalvodově smrti a zůstal bez odezvy. Je tedy na místě alespoň dodatečně okomentovat poněkud zasuté, ale v době publikování jistě nikoli nedůležité poznámky vlivného historika, profesora Kvačka a připomenout také jeho profesní a ideovou identitu.

Od poloviny padesátých let až do konce roku 1989 působil Robert Kvaček (nar. 1932) jako profesní historik v československém komunistickém režimu – průběžně oficiálně publikoval, vyučoval na vysoké škole, získal titul docenta. Od roku 1958 do roku 1989 byl autorem nebo spoluautorem 17 odborných a popularizačních knih zaměřených převážně na kulturní a politické dějiny 20. století, jako editor připravil několik sborníků.* Mezi jeho publikacemi je i marxisticko-leninskou teorií** podepřená práce vydaná v orwellovském roce 1984 pod názvem *K dějinným tradicím*, v jejímž závěru tehdy dvaapadesátiletý Kvaček píše: „Kvalitativní změny v charakteru československého státu, jeho uspořádání a politice přinesla až národní a demokratická revoluce po druhé světové válce a její přerůstání do výstavby socialistické společnosti. Ta je právem charakterizována jako doba dovršující celý smysl našich dosavadních

---

* Podrobný výčet Kvačkových knih a sborníků oficiálně vydávaných v komunistickém Československu viz DEJMEK, Jindřich: Výběrová bibliografie prací prof. dr. Roberta Kvačka. In: DEJMEK, Jindřich – HANZAL, Josef (eds.): *České země a Československo v Evropě XIX. A XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha 1997, s. 21–46.

** V úvodní podkapitole zmíněné publikace nazvané „Dějinná síla“ čteme: „Společenský vývoj je přírodně historický proces. Je stejně zákonitý a objektivní jako procesy přírodní a v tom na vůli lidí nejen nezávislý, ale jejich vůli a vědomí přímo určující. [...] Dějiny lidstva nepostupují ani zdaleka po přímočaré linii [...] Rozeznat jejich určující síly, hnací motivy bylo nesmírně obtížné – klíč k řešení těchto fundamentálních problémů našel marxismus, který je pochopil a analyzoval právě jako přírodně historický proces. Na své teoretické základně také přepracoval a nově vymezil pojem ‚lid‘, jenž byl jinak znám už v předmarxovské sociologii a historii, s nímž se tu však zacházelo zcela libovolně. Do obecného obsahového vymezení této kategorie vstoupily základní funkce lidu jako tvůrčí dějinné síly. [...] Nejpřesvědčivěji se tato historická úloha lidu projevuje v revolučních konfliktech, v pokrokových společenských zvratech a sociálních revolucích. [...] Kvalitativně nový moment do historické úlohy lidu vnesla existence revoluční dělnické strany. Pod jejím vedením se lid stává uvědoměným tvůrcem dějin. Při budování socialistické společnosti se mění i obsah, úkoly a funkce lidu. [...] Socialistická revoluce přináší základní zlom ve společenském uplatnění lidu – v ní se dělnická třída jako představitelka dělnických mas ujímá moci.“ KVAČEK, Robert: *K dějinným tradicím*. Praha 1984, s. 8–11.

dějin.“* Pro zajímavost dodejme, že ve stejném roce 1984 publikoval Kalvoda v českém exilovém tisku historickou esej „Únor 1984“, která začíná slovy: „George Orwell psal svůj futuristický román *1984* v roce 1948. Přehodil dvě poslední číslice onoho letopočtu a dal tím název knize, která se stala symbolem totalitní hrozby. Mezi událostmi v onom roce, které inspirovaly Orwella k napsání jeho světoznámé antiutopie, byl také komunistický puč v Československu.“ (Celý text je zařazen do druhého svazku této edice.)

Po listopadu 1989 se stal Robert Kvaček významným českým univerzitním profesorem moderních a soudobých dějin a částečně pozměnil svá předchozí stanoviska – například v roce 2002 publikoval učebnici pro střední školy *České dějiny II*, kde už v sovětizaci státu nespatřuje dovršení smyslu českých dějin, ale katastrofu pro československý stát ovládaný totalitní ideologií a praxí,** nicméně o tom, jaké byly příčiny této katastrofy a co jí předcházelo, žel mlží, podobně jako v črtě o Kalvodově knize publikované dva roky předtím. Ve třetím tisíciletí se Kvaček jako uznávaný *doyen* hlavního proudu české historiografie stal jedním z referentů a sborníkových autorů tematických seminářů pořádaných „ideovými filiálkami“ prezidenta Václava Klause CEP a IVK*** – včetně semináře v roce 2015 nazvaného *Edvard Beneš – 80 let od volby prezidentem*. Tento seminář moderoval Václav Klaus a zahájil jej oznámením, že hodinu a půl před jeho začátkem položil společně s prezidentem Milošem Zemanem věnec k hrobu Edvarda Beneše, a prohlášením, že je třeba hájit Benešův odkaz před triviálními interpretacemi současné doby. Akademická kariéra profesora Kvačka byla v roce 2021 završena, když mu prezident Zeman udělil státní vyznamenání – Medaili za zásluhy I. stupně.

Nyní zpět k informační črtě o knize *Role Československa v sovětské strategii*, kterou tvoří čtyři odstavce pokrývající necelou polovinu stránky týdeníku *Nové knihy*. V prvním odstavci Kvaček představuje autora: „Josef Kalvoda rozšiřoval naši historickou publicistiku věnovanou dějinám Československa o vyhraněně pravicová stanoviska. [...] Týká se to i objemné monografie *Role Československa v sovětské strategii*. [...] Kalvodovy texty nevzbudily v české historické obci zvláštní pozornost, byly přijímány spíše jako ideologicky založené a směřované interpretace, které až příliš uplatňovaly určité apriorní teze. Poznamenávaly

---

* Tamtéž, s. 193. Kvaček používá komunistickou terminologii, když poukazuje na „národní a demokratickou revoluci“ – ve skutečnosti šlo o revoluci nacionalistickou a socialistickou. A rovněž použitím obratu „přerůstání do výstavby socialistické společnosti“ – ve skutečnosti šlo o komunisty uskutečňovanou sovětizaci společnosti.

** KVAČEK, Robert: *České dějiny II: učebnice pro střední školy*. SPL-Práce – Albra, Praha 2002, s. 190.

*** CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, IVK – Institut Václava Klause.

autorův vztah už ke vzniku československého státu i k jeho demokratickému období a jeho hlavním představitelům, zjednodušovaly také pojetí pádu Československa do sovětského bloku.“ Smyslem a účelem Kalvodových prací podle Kvačka „také jistě bylo čelit komunistické literatuře“, nicméně anglicky psané práce, jak dále píše, do Československa putovaly obtížně a v exilu působily nejednoznačně, „Kalvoda se dostával do sporů i s některými částmi politické emigrace“.

Skutečností je, že: ve svých odborných ani popularizačních pracích Kalvoda nikdy nevzýval pravicová, a už vůbec ne vyhraněně pravicová stanoviska (nehledě na to, jak pojem pravice chápe Kvaček); Kalvoda rozšiřoval historickou publicistiku o křesťanskou etiku například tím, že kritizoval uplatňování „svatého zákona sobectví“ vyjádřeného rčením „Což jsem strážcem bratra svého?“ v politice a ve společnosti; v české domácí historické obci nebyly Kalvodovy práce známé, nicméně z marxisticko-leninského hlediska by jistě nemohly být označeny jinak než jako ideologicky závadné ve smyslu „ideologie“, k níž se Kalvoda sám přiznává („neskrývám, že dávám přednost liberální demokracii a právnímu státu před totalitou“); všechny své odborné práce Kalvoda zakládá na precizně doložené faktografii, jediná Kalvodovou uplatňovaná „určitá apriorní teze“ je zásada „padni komu padni“; Kalvodův vztah k první československé republice neměl nic společného se způsobem a prezentací jeho historického bádání (toto období prožil Kalvoda narozený roku 1923 spokojeně na českém venkově jako školák v maloroľnické římskokatolicky orientované rodině); Kalvodovy texty nezjednodušují „pojetí pádu Československa do sovětského bloku“, právě naopak, odhalují různé argumentační triky politických podvodníků, kteří sovětizaci přivodili, jakož i jejich apologetů a všemožných propagandistů; Kalvodovy anglicky psané práce nepůsobily nejednoznačně, ale naopak zcela jednoznačně – pro část exulantů, kteří odmítli přiznat vlastní podíl na zotročení Československa a utrpení statisíců jeho obyvatel, byly nepřijatelné, zatímco pro ty, kdo hledali pravdu o české národní tragédii, se staly zdrojem poučení.

Druhý odstavec Kvačkovy črty, tedy ke Kalvodově knize nic konkrétního neříkající úvahu nad polemikami a diskuzemi o dějinách v českém prostředí, zde ponecháme stranou. Ve třetím odstavci se lze dočíst, že Kalvodův „výklad usměrňují i pocity, někde oprávněné, jinde budící rozpaky“, a že „nechuť k Benešovi a jeho ‚kamarile‘ (ale i k Masarykovi) je důsledkem autorovy politické orientace“, a také, že tento výklad „by se neměl zaštitovat prohlášeními protektorátních institucí, dokonce Kuratoria“. Kvaček dále píše, že Kalvoda připisuje Benešovi podstatný podíl na sovětizaci Československa s poznámkou v závorce, že Kalvoda „v jedné novější stati byl ochoten uvěřit, že Beneš byl ‚sovětský agent“.

Každý soudný čtenář Kalvodových textů pozná, že jeho výklady jsou především zaštitěny fakty, logikou, poctivostí a systematičností, nikoliv pocity nebo politickou orientací, jak nesmyslně uvádí Kvaček (mimořádně, Kalvoda byl stoupencem liberální demokracie a právního státu, v politice se přiřazoval do ideového středu a jako křesťanský demokrat se hlásil k sociální nauce římskokatolické církve). Také Kvačkova zmínka o protektorátním Kuratoriu pro výchovu mládeže, tedy organizaci zaštitěné protektorátním ministrem Emanuelem Moravcem aktivně spolupracujícím s německými okupanty, je lichá. Kalvoda se v knize nikde o této organizaci nezmiňuje a už vůbec nezaštituje jejím prohlášením svůj výklad o Benešovi. Uvádí pouze epizodu – z hlediska celkové argumentace vztahující se k Benešovi zcela marginální – týkající se Mládeže Národního souručenství, tj. jediného v protektorátu povoleného českého politického subjektu.

Ke Kvačkově poznámce, že Kalvoda „byl ochoten uvěřit, že Beneš byl ‚sovětský agent‘“, lze dodat, že Kvačkem zmíněná „stat“, se kterou se čtenář může seznámit ve druhém svazku této edice, má název „Byl Beneš sovětským agentem?“ Kalvoda v ní nejprve informuje o memoárech bývalého náměstka velitele sovětské tajné služby NKVD Pavla Sudoplatova a o jeho poznámkách k Benešovi, načež sám rozebírá Benešův vztah k Sovětskému svazu a jeho vůdci včetně výroků Benešových blízkých spolupracovníků – zpravodajského důstojníka Františka Moravce a kancléře Jaromíra Smutného, jakož i Benešovy konkrétní politické kroky. V závěru píše: „Benešovi obdivovatelé nepochybně odmítnou to, co o něm Sudoplatov napsal. Objektivní analýza jeho politických aktivit však vysvětluje, proč ho Stalin považoval za ‚svého člověka‘. Vůči Stalinovi se Beneš choval servilně a ten s ním jednal jako se svým kortešem (náhončím).“ K otázce Benešova „agentství“ dodejme, že v Kalvodově monografii vydané přibližně čtvrt století před vzpomínkami Sudoplatova je na mnoha místech doložen jak Benešův pozitivní vztah k Sovětskému svazu, tak i tomuto vztahu odpovídající jednání. Jako příklad lze uvést jednu z nejzávažnějších kapitol knihy – „Beneš a otázka střední a východní Evropy“, v níž Kalvoda podrobně rozebírá Benešovo působení ve Stalinův prospěch v záležitostech Polska, Maďarska, Rumunska a Jugoslávie a v komentáři k rozhodování o zásadním válečném rozhodnutí protiněmeckých Spojenců konstatuje: „Do jaké míry byl Beneš nástrojem sovětské propagandy a do jaké míry realizoval své vlastní cíle, je obtížné určit vzhledem k ‚náhodné shodě‘ jeho a Stalinových zájmů v otázce otevření druhé fronty na Balkáně.“

Vratme se ale ke Kvačkově črtě, jejíž poslední odstavec začíná tím, že Kalvoda vnesl do knihy „i pro nás novou dílčí dokumentaci, ze západního tisku, literatury, z amerických archivů“ a kriticky pracoval s českou literaturou a zveřejněnou dokumentací, k čemuž Kvaček dodává, že Kalvodova kniha „musela

přizpůsobovat i obsah a způsob interpretace“ zahraničnímu čtenáři. Dále se Kvaček letmo zmiňuje o obsahu předposlední kapitoly „Model pro revoluci“ a črtu uzavírá zjednodušující zmínkou o poslední kapitole „1968“. Nuže, Kalvoda vnesl do knihy dokumentaci v právě opačném pořadí, než uvádí Kvaček – tedy na prvním místě dokumentaci z amerických a dalších archivů. Závěrem této opožděné polemiky s Kvačkovou črtou ještě dodejme, že profesor Kalvoda nemusel přizpůsobovat obsah své knihy ani způsob interpretace americkému čtenáři, protože ve Spojených státech existovala akademická svoboda a svoboda slova, zatímco profesor Kvaček se po desetiletí přizpůsoboval požadavkům komunistické cenzury, ať už s nimi vnitřně souzněl, nebo nesouzněl.

V návaznosti je vhodné připomenout ještě další negativní zmínku o Kalvodově knize, která vzešla z akademického prostředí, a to v publikaci *Reflexe dějin Československa 1918–1948 v historiografii na počátku 3. tisíciletí* vydané Historickým ústavem Akademie věd České republiky v roce 2008. Představitel vydavatelské instituce (a také spolupracovník „ideových filiálek“ CEP a IVK) historik Jindřich Dejmek v příspěvku nazvaném „Historiografie československé zahraniční politiky a diplomacie 1918–1948“ hodnotí knihu *Role Československa v sovětské strategii* na třech řádcích následovně: „Knihu výrazně poznamenala jak neskryvaná averze jejího autora k osobám T. G. Masaryka a zvláště E. Beneše, tak – objektivně daná – nedostupnost bohaté české matérie (jejíž využití by přitom některá jeho tvrzení přinejmenším relativizovala).“*

K Dejmekově formulaci o Kalvodově averzi k prvním dvěma československým prezidentům – opakující demagogickou floskuli Kalvodových exilových kritiků, potažmo Kvačkovy výše citované názory – lze uvést, že knihu necharakterizuje Kalvodův vztah k prvním dvěma československým prezidentům, ale dlouhodobé úsilí dobrat se pravdy o souvislostech zboljševizování Československa. Kalvoda na obdobnou „argumentaci“ typu *ad hominem* odpověděl již v exilu v roce 1988 v polemice s jedním z kritiků knihy *Genese Československa*, který byl obdivovatelem prvního československého prezidenta. (Dejmek jako historik považuje za „velkou postavu moderní české historie“ druhého československého prezidenta Edvarda Beneše, jak píše v závěru své oslavné Benešovy biografie.)**

Kalvodova odpověď ze zmíněné polemiky v exilovém tisku zní: „Jsem příslušníkem generace, která zažila, jak Masarykem vybraný nástupce na prezi-

---

* DEJMEK, Jindřich: Historiografie československé zahraniční politiky a diplomacie 1918–1948. In: NĚMEČEK, Jan (ed.): *Reflexe dějin Československa 1918–1948 v historiografii na počátku 3. tisíciletí*. Historický ústav, Praha 2008. s. 46.

** DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. Část 2, Prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948)*. Karolinum, Praha 2008.

dentský úřad oplývající ženevským optimismem zavedl národ během jednoho desetiletí dvakrát ke kapitulaci. [...] Hledal jsem odpovědi na otázku, jak se to mohlo stát, že odchovanci Masarykovy demokracie spolupracovali na nastolení totalitního režimu v Československu. Měl jsem příležitost být svědkem, jak lidé vychovaní hlasateli humanitních ideálů byli netolerantní a jak dovedli nelidsky jednat s příslušníky vlastního národa, nemluvě o Němcích a Maďarech. [...] O Masaryka jsem se začal zajímat, když jsem vyhledával materiál pro knihu *The Genesis of Czechoslovakia*. Po důkladném studiu dokumentů a materiálů v archivech jsem zjistil, že byl velký rozdíl mezi tím, co Masaryk psal, co se nám o něm v čítankových článcích k věření předkládalo a co ve skutečnosti dělal.“

Pokud jde o druhou Dejmkovu poznámku, každý čtenář knihy může sám posoudit, zda byl Kalvoda dostatečným znalcem „bohaté české matérie“, jak zpracoval rozsáhlý poznámkový aparát a jakou pozornost věnoval českým pramenům v bibliografii. Co se týče „objektivně dané“ nemožnosti bádat v československých komunistických archivech, k nimž jako uprchlík ze zbolševizovaného Československa neměl Kalvoda přístup, lze i po desetiletích konstatovat, že až na jednu výjimku dosud nevyjevily nic podstatného, co by relativizovalo fakta a teze prezentované v knize *Role Československa v sovětské strategii*. (Onou výjimkou je počet členů československé vlády Národní fronty, kteří podali demisi – 25. února 1948 dopoledne se k dvanácti demisionujícím ministrům připojili ještě dva sociální demokraté. Viz poznámka, s. 246 a příloha 75, s. 651.)

IV. Literatura po rozpadu sovětského bloku

Na témata sovětského komunismu, mezinárodního komunistického spolčení, studené války mezi Východem a Západem a komunistických režimů v sovětských satelitech, jakož i československého komunistického režimu bylo po pádu tohoto režimu v Československu a rozpadu sovětského bloku vydáno mnoho historiografických prací, některé z nich stojí za připomenutí.*

K problematice dějin bolševické revoluce, Sovětského svazu a studené války jsou to knihy: amerických historiků **Warrena Carrola** (*The Rise and Fall of the Communist Revolution*, 1995), **Martina Malii** (*Sovětská tragédie: Dějiny socia-*

---

* O uvedených tématech pojednávají komplexně také rozsáhlé rozhovory Jana Cholínského s renomovanými historiky publikované v časopisu *Securitas Imperii* (dostupné online – www.ustrcr.cz) – Ivo T. Budilem („Totalitarismus v teorii a praxi“, 2012), Markem Kramerem („Studená válka mezi Východem a Západem“, 2013); Sławomirem Cenckiewiczem („Sovětizace Polska, Západ a princip legalismu“, 2014) a Václavem Veberem („Dějiny Sovětského svazu, český protikomunistický odboj a cesty historiografie“, 2014), jakož i rozhovor s ruským sovětologem Vladimírem Bukovským z roku 2013 (dostupný online na www.konzervativnilisty.cz).

lismu v Rusku v letech 1917–1991, 1994 – česky 2004; *Russia under Western Eyes: From the Bronze Horseman to the Lenin Mausoleum*, 1999), **Richarda Pipes** (*Dějiny ruské revoluce*, 1995 – česky 1998; *Communism – A History of Intellectual and Political Movement*, 2001 – slovensky 2007), **Herberta Romersteina** (*Heroic Victims: Stalin's Foreign Legion in the Spanish Civil War*, 1994; s Ericem Breindelem: *The Venona Secrets: Exposing Soviet Espionage and America's Traitors*, 2000; s M. Stantonem Evansem: *Stalin's Secret Agents: The Subversion of Roosevelt's Government*, 2012), **Petera Schweizera** (*Victory: The Reagan Administration's Secret Strategy That Hastened the Collapse of the Soviet Union*, 1994; *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem* – česky 2007), **Adama Ulama** (*The Communists: The Story of Power and Lost Illusions, 1948–1991*, 1992; *A History of Soviet Russia*, 1997), trojice **Fridrikh Firsov – John E. Hayes – Harvey Klehr** (*Secret Cables of the Comintern, 1933–1943*, 2014) a publicistek **Anne Applebaumové** (*Gulag: dějiny*, 2003 – česky 2004) a **Diany Westové** (*American Betrayal: The Secret Assault on Our Nation's Character*, 2013); britského historika **Roberta Conquesta** (*Stalin: Breaker of Nations*, 1991); francouzské historičky **Francoise Thomové** (*Beria: Le Janus du Kremlin*, 2013 – polsky *Beria. Oprawca bez skazy*, 2016) a historiků **Alaina Besançona** (*Nemoc století: Komunismus, nacismus a holocaust*, 1996 – česky 2000; *Svoboda a pravda: Výběr esejů*, 2013) a **Francoise Fureta** (*Minulost jedné iluze*, 1995 – česky 2018); polskoněmeckého historika **Bogdana Musiała** (*Kampfplatz Deutschland, Stalins Kriegspläne gegen den Westen*, 2008 – polsky: *Na zachód po trupie Polski*, 2021; *Sowjetische Partisanen 1941–1944: Mythos und Wirklichkeit*, 2009 – polsky: *Sowieccy partyzanci 1941–1944. Mity i rzeczywistość; Stalins Beutezug: die Plünderung Deutschlands und der Aufstieg der Sowjetunion zur Weltmacht*, 2010 – polsky: *Wojna Stalina. 1939–1945. Terror, grabież, demontaże*, 2012); polských historiků **Sławomira Cenckiewiczze** (*Długie ramie Moskwy. Wywiad wojskowy polski ludowej*, 2009; *Anna Solidarity: život a dílo Anny Walentynowiczové na pozadí doby (1929–2010)* – česky 2016; *Wałęsa. Człowiek z teczki*, 2013; *Atomowy szpieg. Ryszard Kukliński i wojna wywiadów*, 2014), **Marka K. Kamińskiego** (*Edvard Beneš kontra gen. Władysław Sikorski*, 2005; *Edvard Beneš we współpracy z Kremlem*, 2009), **Andrzeje Nowaka** (*Ojczyzna Ocalona. Wojna sowiecko-polska 1919–1920*, 2010; *Pierwsza zdrada Zachodu. 1920 – zapomniany appeasement*, 2016), **Wojciecha Roszkowského** (*Komunizm światowy. Od teorii do zbrodni*, 2022), **Pawła Wiczorkiewiczze** (*Historia polityczna Polski 1935–1945*, 2005), ruských historiků **Borise Sokolova** (*Tajny vtoroj mirovoj*, 2000 – polsky *Prawdy i mity wielkiej wojny ojczyznianej 1941–1945*, 2013), **Andreje Zubova** (*Rusko 1917: katastrofa: přednášky o ruské revoluci* – česky 2021) a kolektivu pod vedením **Andreje Zubova** (*Dějiny Ruska 20. století: díl I. 1894–1939, díl II. 1939–2007*, 2009 – česky 2014 a 2015 viz přílohy), uprchlých zpravodajců

Olega Gordijevského (s Christopherem Andrewem: *KGB: důvěrná zpráva o zahraničních operacích od Lenina do Gorbačova* – česky 1994; *Příští zastávka poprava* – česky 1996) a **Vasilije Mitrochina** (s Christopherem Andrewem: *Neznámé špionážní operace KGB: Mitrochinův archiv* – česky 2001 a *Operace KGB a studená válka: Mitrochinův archiv II* – česky 2008), dokumentaristy **Vladimira Bukovského** (*Moskevský proces*, 1995 – česky 2014), spisovatele **Alexandra Solženicyna** (*Lenin v Curychu* – česky 2000; *Trkalo se tele s dubem: autobiografie* – česky 2001; *Žrno mezi žernovy: autobiografie II* – česky 2003; *Krasnoje koleso*, 1990–2003) a publicisty **Igora Buniče** (*Zoloto partii. Istoričeskaja chronika*, 1992), českých historiků **Karla Durmana** (*Útěk od praporů: Kremml a krize impéria 1964–1991*, 1998; *Popely ještě žhavé: velká politika 1938–1991. Díl I., Světová válka a nukleární mír 1938–1964* a *Popely ještě žhavé: velká politika 1938–1991. Díl II., Konce dobrodružství 1964–1991*, 2004 a 2009), **Petra Suchého** (*Strategie zadržování v americké zahraniční politice: vznik a vývoj koncepce 1945–1953*, 2005) a **Václava Vebera** (*Komunistický experiment v Rusku 1917–1991, aneb Malé dějiny SSSR*, 2001; *Leninova vláda: Rusko 1917–1924*, 2003; *Nikita na trůně: Chruščov v čele SSSR v letech 1953–1964*, 2014; *Rudý car: Stalin v čele Sovětského svazu 1924–1953*, 2016), jakož i důležitý sborník sestavený politologem **Miroslavem Novákem** (Besançon, Furet a další: *Komunismus a fašismus*, 2002).

O problémech se zpracováním českých, respektive československých politických dějin 20. století bude pojednáno v doslovu k druhému svazku, zde zmiňme alespoň následující práce českých historiků: **Ladislava Josefa Berana** (*Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918–1938*, 2009), **Mečislava Boráka** (*Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*, 1998; *České stopy v Gulagu: z výzkumu perzekuce Čechů a občanů ČSR v Sovětském svazu*, 2003), **Martina Čížka** (*Nikomu vás nedáme... Vojensko-politické aspekty sovětské invaze do ČSSR v srpnu 1968*, 2014), **Tomáše Dvořáka** (*Vnitřní odsun 1947–1953: závěrečná fáze „očisty pohraničí“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*, 2012), **Jiřiny Dvořákové** (*Státní bezpečnost v letech 1945–1953: organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*, 2007), **Jiřího Hoppeho** (*Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky*, 2004; *Opozice, 68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, 2009), **Jana Cholínského** (*Poutník Josef Kalvoda: život a dílo*, 2002; *Mnichovská zrada, nebo pražský krach? Nečasova mise a rozpad Československa v září 1938*, 2018; *Za svobodu a spravedlnost, proti komunismu i Národní frontě. Vůdčí osobnosti českého protikomunistického odboje v exilu*, 2023), **Milana Haunera** (editor: *Edvard Beneš: Paměti 1938–45: I–III*, 2007), **Milana Churaně** (a kol: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století I a II*, 1998; a kol: *Encyklopedie špionáže: ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní*

bezpečnosti, 2000; *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*, 2001), **Antonína Klimka** (*Boj o Hrad I a II*, 1996 a 1998, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1918–1929*, 2000; *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1929–1938*, 2002), **Jindřicha Madryho** (*Sovětská okupace Československa a jeho normalizace v letech 1969–1970 a role ozbrojených sil*, 1994), **Víta Machálka** (*Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy*, 2020), **Jana Mařici** (*Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, 2018), **Jaroslava Rokoského** (*Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*, 2011; editor: *Dvakrát otrokem: paměti agrárníka Oldřicha Suchého*, 2014), **Tomáše Staňka** (*Odsun Němců z Československa 1945–1947*, 1991; *Tábory v českých zemích 1945–1948*, 1996; *Retribuční vězni v českých zemích: 1945–1955*, 2002; s Adrianem von Arburgem: 4 díly edice *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*, 2010, 2011), **Františka Štveráka** (*Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa 1921–1992. Základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*, 2010), **Václava Vebera** (*Osudné únorové dny 1948*, 2008; *Třetí odboj ČSR v letech 1948–1953*, 2014), **Václava Veličovského** (editor: *Josef Kliment: U obětovaného prezidenta: hořké paměti Háchova tajemníka*, 2019); **Pavla Žáčka** (*Menší sestra I.: vznik a vývoj První správy ministerstva vnitra 1953–1959*, 2004; *Odvrácená tvář pražského jara: Státní bezpečnost v Praze a srpen 1968*, 2010), kolektivů **Antonín Benčík – Jan Paulík – Jindřich Pecka** (*Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, 1999); **Milan Bárta – Jan Kalous – Daniel Povolný – Jerguš Sivoš – Pavel Žáček** (*Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989*, 2017), **Jindřich Pecka – Josef Belda – Jiří Hoppe** (*Občanská společnost 1967–1970: emancipační hnutí uvnitř Národní fronty 1967–1970*, 1995); právníků **Evy Janečkové** (*Proces s protektorátní vládou*, 2012) a **Kamila Nedvědického** („Únor 1948“ v *Encyklopedii českých právních dějin XIX*, 2020), nebo publicistů **Vladimíra Bystrova** (*Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945–1955*, 2003; *Osud generála: komentář k některým dokumentům o životě a tragickém konci Sergeje Vojevchovského*, 2007) a **Václava Vaška** (*Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce 1 a 2*, 1990; *Dům na skále 1–3*, 2004, 2007 a 2008); osudným desetiletím 1938–1948 a problematikou, která tvoří ústřední linii* knihy *Role Československa v sovětské*

* Z prací vztahujících se ke komunistickému převratu v únoru 1948 je na místě zmínit s doplňujícím komentářem k jejich interpretačnímu pojetí (viz doslov k druhému svazku) také publikace historiků Františka Hanzlíka (*Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945–1948: únor 1948 – výsledek nerovného zápasu*, 2021; s Václavem Vondráškem: *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945–1948*, 2006) a Karla Kaplana (*Pět kapitol o Únoru*, 1997; *Československo v letech 1945–1948*, 1991; *Pravda o Československu: 1945–1948*, 1990 aj.).

strategii, se „každý po svém“ zabývají historikové **Toman Brod** (*Osudný omyl Edvarda Beneše 1939–1948: československá cesta do sovětského područí*, 2000) a **Vít Smetana** (*Ani vojna, ani mír. Velmoci, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové a studené války*, 2016).

Ze slovenské produkce je na místě zmínit souhrnné práce historiků **Róberta Letze** (*Slovensko v rokoch 1945–1948. Na ceste ku komunistickej totalite*, 1994; *Slovenské dejiny IV–VI: 1914–1938, 1938–1945, 1945–1992* – 2010, 2012, 2021) a **Pavola Lukáče** (*Milan Hodža v zápase o budúcnosť strednej Európy v rokoch 1939–1944*, 2005, ed. Štefan Šebesta) a komentované soubory z edice **Prameňe k dejinám Slovenska a Slovákov** (*Slováci vo víre tridsiatych rokov*, 2014; *Slováci a druhá svetová vojna*, 2015; *Slováci a ľudovodemokratický režim*, 2016; *Slováci a nástup socializmu*, 2017; *Slováci a Československá socialistická republika*, 2018).

A ještě vydavatelská poznámka

Vážení čtenáři, jsem přesvědčen, že dílo profesora Josefa Kalvody patří v české historické a politické vědě, esejistice a publicistice 20. století k tomu nejlepšímu a trvale hodnotnému, nehledě na to, že hlavní proudy české postkomunistické historiografie a politologie Kalvodou odvedenou práci a to, co z ní vyplývá, zpravidla ignorují. Vydáním monografie *Genese Československa 1914–1920* s přílohami (2018), dvoudílné edice *Sovětizace Československa – příčiny a důsledky* (2022) a brožury *Česko-ukrajinské vztahy* (2022) jsou nyní zpřístupněny takřka kompletně Kalvodovy historiografické texty.* Po vzoru jejich autora doporučuji předkládanou edici, jejíž formální nedostatky jdou na vrub vydavatele, zvláště „těm, kteří hledají pravdu, milují svobodu a bojují za spravedlnost“, českým historikům a politologům připomínám pro inspiraci Kalvodovo krédo: „Pravda je akademikovým mečem, protivěnování výzvou a příležitostí. Sursum corda!“

PhDr. Jan Cholínský

leden 2022

---

* Chybí čtyři sborníkové studie publikované v angličtině („Česko-maďarský spor“, 1982; „Národnostní menšiny v Československu 1919–1980“, 1985; „Generál Alois Podhajský“, 1988; „Českoslovenští Cikáni“, 1991), přičemž obsah dalších pěti sborníkových studií je rozvinut ve výše uvedených knihách. K vydání ve třech souborech je připravena také zkompleťovaná a nově zredigovaná Kalvodova politická a politologická publicistika, včetně analýz komunistické strategie a mezinárodních vztahů ve studené válce, a rovněž jeden soubor textů vztahujících se k problematice křesťanství a římskokatolické církve.